

Co se stalo s kontrolou jakosti v přírodních vědách? Stačí pár okatých příkladů, abychom nebyli tak slepě důvěřiví.

Podvody i pod mikroskopem

Falšování je smrtelný hřích všech přírodních věd. Na čem má věda stavět, když se „objevy“ objevují podle něčí libovůle? Jak velký vliv mají „učesané“ pokusy a podvody v laboratořích a v prostředí, kde se tvoří názory veřejného mínění? Pár do očí bijících případů nás asi přivede k tomu, že budeme skeptičtější. Nefalšuje se jen ve výsledcích hospodaření bank nebo v uměleckých dílech Konráda Kuja^{*)}. Falšování a podvody se prokazatelně vyskytují také ve vědeckých pracích.

1. Případ Hauser - skandál na elitní Harvardské univerzitě

Prominentnímu vědci Marcu Hauserovi bylo prokázáno závažné falšování vědeckých poznatků nejméně v osmi případech. Děkan Harvardské univerzity potvrdil, že od roku 2007 běží vyšetřování proti Marcu Hauserovi, profesoru psychologie, evoluční biologie a biologické antropologie. Nesrovnalosti se však tajily už tři roky před tím. Skutečný rozsah aféry Hauser měl zůstat pod rouškou utajení.

Hauser byl považován za věhlasného odborníka na evoluci kognitivních (poznávacích) vlastností. Média ho hodnotila jako hvězdu v daném oboru. Jeho stručné, výstižné formulace mu pomohly stát se autorem bestsellerů. Hauser podával totiž „důkazy“, že opice přicházejí na svět už s „biologickými morálními schopnostmi“.

Ve zpravodajském magazínu „Der Spiegel“ č. 35/2010 byla položena otázka: „Který z jeho významných poznatků v oblasti evoluce člověka ještě platí?“ Osm Hauserových vědeckých prací muselo být staženo. Marc Hauser se mezitím ke svému podvodu přiznal. Ale jeho údajné objevy jsou pořád ještě v knihovnách - nevyvrácené!

Jeho kolegové to myslí dobře a přitom se obávají: „Je to katastrofa. Nevíme, co je v celé té řadě publikací skutečným objevem a co

ne. Celý náš obor se s tím může potýkat ještě celé roky.“ Vidí pro to jen dvě možná vysvětlení: Nedbalost nebo úmyslné falšování.

2. Případ Protsch von Zieten - katastrofa v datování

Prof. Dr. RNDr. Reiner Protsch von Zieten, profesor v Ústavu antropologie a lidské genetiky ve Frankfurtu, vyvolal velký skandál. Zmizelé kosti pračlověka, podvrhy a chybně datované kostry panovačného profesora antropologie vyvrcholily roku 2004 krizí. Uznávaný odborník v oboru vzniku primátů se přátelil s vynálezcem metody C14, nositelem Nobelovy ceny Willardem Libbym. Jeho báječná kariéra však vykazuje trhliny: v případě svého druhého doktorátu Protsch jednoznačně lhal. Byl potrestán pokutou ve výši 27000 marek. Odborné kruhy se začaly obávat: Kauza Protsch by se mohla rozrůst do katastrofy pro vědu. Že by německou paleoantropologii vedl podlý dareba?

Dlouholetý univerzitní vědec se už nesmí vrátit do své kanceláře. Od roku 1973 vedl laboratoř datovací metody C14 a určoval stáří slavných nálezů fosilií. Některé prehistorické nálezy kostí zřejmě zařadil do nesprávného tisíciletí. Vycházelo na světlo stále víc absurdních, nesprávných datových údajů! Několik příkladů na ukázkou:

- Neandrtálec: prokázané, skutečné stáří: 7500 let - nikoli 36 300 let.
- Nález ženy ve Speyeru: 1300 let před Kristem - nikoli 21 300 let.
- Nejstarší Vestfálec: stařec z doby rokoka (kolem roku 1750!) – nikoli stáří 27 400 let.

Jak můžou geniální vědci udělat takové „přehmaty“? Člověk zasvěcený do případu říká: „V laboratoři snad stokrát jen fantazíroval! Jeho mottem bylo: „Pravidla tvořím já!“ Ten člověk zfalšoval hodně údajů.“

3. Případ Hwanga Woo Suka - falšované klonování

Celé roky byl Hwang z Jižní Koreje považován za hvězdného vědce. Expertovi ve výzkumu kmenových buněk se dvořila i korejská vláda. Na jeho počest se Hwangův portrét objevil dokonce na poštovní známce. Téměř dva roky si profesor dělal z vědy blázna. Údajně se mu jako prvnímu podařilo klonovat lidská embrya a získávat z nich kmenové buňky. Tyto zprávy okamžitě obletěly celý svět. Zdálo se, že převratné nové terapie k cílenému boji s dědičnými nemocemi jsou na dosah ruky. Avšak v roce 2006 vyšetřovací komise usvědčila Hwanga Woo Suka z podvodu. Jeho lidský klon byl čirý podvrh!

4. Případ Ernsta Haeckela - základní biogenetický zákon

Základní biogenetický zákon formulovaný *Ernstem Haeckelem* roku 1866 říká, že člověk prochází ve svém embryonálním vývoji znovu zrychleně celou fylogenetickou historií, tedy jednotlivými vývojovými stupni živočišné říše. Jinými slovy: embryo se podle tohoto zákona během svého vývoje stává postupně stále více člověkem. Napřed začíná jako neuspořádaný shluk buněk, potom se stává organismem podobným rybě se žábrami a přes fáze nějakého obecného savce postupně nabývá znaky charakteristické pro člověka.

Dlouho se počítalo s tím, že Haeckelovy „nálezy“ jako žábry, ploutve, plovací blány, ocas atd. jsou u člověka v této fázi nezvratná realita. Naštěstí se profesor Blechschmidt z Göttingenu rozhodl tato tvrzení prověřit. Zjistil ovšem, že u člověka se netvoří žádné žábry, ploutve nebo podobné orgány! Domnělý základní biogenetický zákon byl velkopřesvědčivý omyl! Lidské embryo měří koncem čtvrt-

tého týdne asi 4,2 mm a má zahnutý tvar. Hlavička se sklání nad srdečním hrbolem. Mezi srdečním hrbolem a čelem, v místě, kde vzniká základ obličejů, je patrná tvorba reliéfu. Jsou to záhyby, které vznikají, když se skloní hlavička. Tyto záhyby se vysvětlovaly jako žábry a věřilo se, že mohou dokazovat vývoj člověka z nižších živočichů.

Shrnutí

Může vést k fatálním omylům, když z úcty vůči akademickým autoritám a nositelům vědeckých hodností všechno nekriticky přebíráme a nic neprověřujeme. Nebuďme tedy až příliš „věřící ve vědu“! Každý vědec, který se chce radit na mezinárodní úrovni a být uznáván, je vystaven nesmírnému tlaku na přizpůsobení se, na výkon, na úspěch.

Často je financování jejich pracoviště napojeno na výsledky jejich výzkumů - kdo málo publikuje, málo vydělá. Pak se jeví téměř jako pochopitelné, když vědci za takových okolností nepracují zase tak „vědecky“. Navíc nepopulární protináhledy těch, kteří neplavou s hlavním proudem, se ve vědeckých publikacích propadají nebo ztrácejí finanční podporu.

To také znamená, že bychom měli být vděční za každý nový spolehlivý vědecký poznatek a zvláště za ty, které vedou ke korekci chyb. Chyby představují šanci, protože každá přiznaná a odstraněná chyba vede blíže k pravdě! Tuto cestu přezkoumatelnosti a korektury nesmíme opustit. V tom nám mohou být poctiví vědci příkladem: skutečná velikost se ukazuje v tom, že člověk umí přiznat a napravit chyby a nemusí přitom ztratit tvář. Funguje nám podobná kontrola kvality i v otázkách našeho života a učení?

Andreas Fett © fest und treu 1/2011
převzato z časopisu ETHOS 4/2011

*) Konrád Kujau žijící v německém Stuttgartu v osmdesátých letech minulého století vyrobil kolem šedesáti svazků tzv. Hitlerových deníků. Záhy po jejich vydání se však prokázalo, že to jsou padělky.

